

สิทธิมนุษยชนกับการประกอบธุรกิจ

นายสุพจน์ เหล่าสุภาภา^๑

สาระสังเขป

สิทธิมนุษยชนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามกฎหมายธรรมชาติ ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิด อาจเรียกได้ว่าเป็นสัญชาตญาณมนุษย์ เนื่องจากมนุษย์ทุกคนมีความกลัวเป็นที่ตั้ง เช่น กลัว เหตุเภทภัยภัยธรรมชาติ กลัวอันตรายที่จะเกิดแก่ทรัพย์สิน กลัวการถูกกดขี่ข่มเหง ดังนั้น มนุษย์จึงต้องสร้างเกราะคุ้มกันเพื่อป้องกันให้เกิดความมั่นคงในชีวิต ทรัพย์สิน เป็นต้น นอกจากนี้ มนุษย์ยังต้องการความเท่าเทียมกัน เสรีภาพในการแสดงออก เสรีภาพในการ ดำรงชีวิตในสังคม ตลอดจนความมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

หลักสิทธิมนุษยชนถูกกำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษรตั้งแต่ศตวรรษที่ ๑๗ เช่น Bill of Rights ของประเทศอังกฤษ คำประกาศอิสรภาพของประเทศอเมริกา คำประกาศสิทธิ มนุษยชนและพลเมือง และปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งในประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทยก็ได้นำหลักนี้มากำหนดในรัฐธรรมนูญของประเทศด้วย

การนำหลักสิทธิมนุษยชนที่กำหนดในกฎหมายและธรรมนูญต่างๆ ไม่เพียงแต่ ภาครัฐที่จะต้องให้ความสำคัญ ในส่วนของผู้ประกอบการ เช่น องค์กรธุรกิจ ก็ให้ ความสำคัญในเรื่องหลักสิทธิมนุษยชนไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน กล่าวคือ องค์กรธุรกิจต่าง ๆ ได้มีการนำหลักสิทธิมนุษยชนมาปรับใช้ โดยแสดงออกในแง่ของความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility : CSR) อันเป็นหลักการที่สำคัญในการดำเนินธุรกิจ อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ

สิทธิมนุษยชน ความเท่าเทียม ความรับผิดชอบต่อสังคม

^๑ รองกรรมการผู้จัดการใหญ่ สำนักกฎหมาย บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน)

บทนำ

สิทธิมนุษยชนเป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิด ไม่ว่าจะเกิดในชนชั้นใด ทุกคนย่อมมีสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นสิทธิที่เกิดตามธรรมชาติ และเป็นหลักที่นานาประเทศทั่วโลกให้ความสำคัญ เพราะไม่ว่าจะเกิดในชนชั้น เพศ สีผิวที่แตกต่างกัน ทุกคนจะต้องได้รับความเท่าเทียมกัน มีเสรีภาพ มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความปลอดภัยเช่นเดียวกัน จากแนวความคิดในเรื่องกฎหมายธรรมชาติและเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ก็ได้หลอมรวมให้หลักสิทธิมนุษยชนเกิดเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อเป็นการรองรับและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างเป็นรูปธรรม

การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนสามารถกระทำได้โดยภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งมีหลายแง่มุมและสอดคล้องกับหลักปฏิบัติสากลและหลักกฎหมายที่จะกล่าวต่อไป

เนื้อหา

บ่อเกิดและแนวคิดของหลักสิทธิมนุษยชน

เมื่อมนุษย์เกิดมาจะมีความกลัวติดตัวอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเป็นสิ่งที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด เช่น กลัวปรากฏการณ์ธรรมชาติ ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า กลัวความไม่ปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สิน กลัวการถูกรุกราน รวมถึงความตาย ซึ่งความกลัวเหล่านี้เป็นเรื่องที่ไม่สามารถมอบให้ผู้ใดได้ มนุษย์จึงต้องแสวงหาสิ่งป้องกันภัยอันเป็นหลักประกันขั้นต่ำให้กับตนเอง เช่น ความมั่นคงปลอดภัยในการดำเนินชีวิต ร่างกาย ชีวิต ทรัพย์สิน การประกอบสัมมาอาชีพะ ตลอดจนการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี มีคุณค่า (ภาษาละตินใช้คำว่า “Dignity” ภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Dignity” ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์”^๒) อันเป็นสิทธิเสรีภาพธรรมชาติ และเกิดเป็นแนวคิดและเป็นที่ยอมรับว่าสิทธิธรรมชาติ (Natural Right) (หรือคำอื่นที่เรียกกันทั่วไป เช่น สิทธิขั้นพื้นฐาน (Fundamental Rights) สิทธิความเป็นมนุษย์ (Rights of Man)) เป็นบ่อเกิดที่สำคัญของหลักสิทธิมนุษยชน

แนวคิดเรื่องหลักสิทธิมนุษยชนนอกจากกฎหมายธรรมชาติแล้ว ยังมีแนวคิดของสำนักอื่นด้วย^๓ เช่น

- แนวคิดหลักปัจเจกชนจะมองว่าบุคคลแต่ละคนมีความเป็นปัจเจกบุคคลมองมนุษย์แต่ละรายเป็นที่ตั้ง มนุษย์แต่ละคนมีความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

^๒ นพนิติ สุริยะ, สิทธิมนุษยชน: แนวคิดและการคุ้มครอง, พิมพ์ครั้งที่ (-), วิญญูชน, กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๙, หน้า ๑๔

^๓ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชนว่าด้วยรัฐ รัฐธรรมนูญ และกฎหมาย, พิมพ์ครั้งที่ ๘, วิญญูชน, กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๙, หน้า ๑๙๐-๑๙๑

- แนวคิดของนักปราชญ์ทั้งหลายที่ช่วยพัฒนาการรับรองสิทธิมนุษยชน เช่น ทฤษฎีสัญญาประชาคมของโทมัส ฮอบส์, จอห์น ลอค, รัสโซ

- แนวคิดสำนักกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง มองว่าสิทธิเสรีภาพตามธรรมชาติเป็นสิ่งที่เลื่อนลอย ขาดสภาพบังคับในทางปฏิบัติ แต่สำนักกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองก็ไม่อาจปฏิเสธสิทธิเสรีภาพตามธรรมชาติได้ ดังนั้น สำนักกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองจึงมีมุมมองว่าสิทธิเสรีภาพตามกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองนั้นจะต้องบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษร ไม่เลื่อนลอย และมีสภาพบังคับในทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นจริงได้ ดังนั้นจึงปรากฏบางสิทธิเสรีภาพตามกฎหมายธรรมชาติในกฎหมายบ้านเมือง เช่น สิทธิเสรีภาพในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน เป็นต้น

แนวคิดเรื่องหลักสิทธิมนุษยชนเป็นที่เด่นชัดเปลี่ยนแปลงจากนามธรรมไปสู่รูปธรรม ตั้งแต่ศตวรรษที่ ๑๗ เช่น Bill of Rights ค.ศ. ๑๖๘๘ ของประเทศอังกฤษ คำประกาศอิสรภาพของประเทศอเมริกา ค.ศ. ๑๗๗๖ คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. ๑๗๘๙ และปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. ๑๙๔๘^๔

การเปลี่ยนแปลงในเรื่องหลักสิทธิมนุษยชนเห็นได้ชัดโดยเฉพาะกรณีในประเทศฝรั่งเศสซึ่งเป็นยุคของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๖ เกิดการกบฏประชาชน สภาพสังคม สภาวะเศรษฐกิจย่ำแย่ จึงเกิดการปฏิวัติ โค่นล้มกษัตริย์และขุนนาง ในวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๗๘๙ ต่อมาในวันที่ ๒๖ สิงหาคม ค.ศ. ๑๗๘๙ สภาแห่งชาติได้ออกคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง โดยมีสาระสำคัญ^๕ เช่น

- มนุษย์ทุกคนเกิดมามีเสรีภาพและความเท่าเทียมโดยกำเนิด
- สิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์คือสิทธิในทรัพย์สิน ความปลอดภัยและการต่อต้านการกดขี่ข่มเหง
- เสรีภาพทางความคิดและการนับถือศาสนา จะได้รับการรับรองให้ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันตามกฎหมาย
- การใช้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนฝรั่งเศสจะต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย

นอกจากนี้ในคำปรารภของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองใน ค.ศ. ๑๗๘๙ ยังสะท้อนให้เห็นว่าแนวความคิดสิทธิมนุษยชนเป็นกุญแจสำคัญของเรื่องสถาบันการเมืองของรัฐ ที่ว่า “การไม่ให้ความสำคัญ การละเลย หรือการดูถูกสิทธิทั้งหลายของมนุษย์เป็นที่มาเพียงประการเดียวของความหายนะของสังคม ดังนั้นผู้แทนเหล่านี้จึงลงมติให้ประกาศอย่างเป็นทางการในประกาศฉบับนี้ถึงสิทธิตามธรรมชาติที่ไม่มีใครลบล้างได้และศักดิ์ศรีของมนุษย์แต่ละคนเพื่อให้คำประกาศฉบับนี้ซึ่งมีอยู่ในใจของสมาชิกทุกคนของสังคม...”

^๔ อ่างแล้ว

^๕ _____, บทที่ ๑ การปฏิวัติฝรั่งเศส ปี ค.ศ. ๑๗๘๙, <http://e-book.ram.edu/e-book/h/Hi352/hi352-1.pdf>, [๒๙ พฤษภาคม ๒๕๖๐]

จากการปฏิบัติในประเทศฝรั่งเศสแสดงให้เห็นว่าเกิดหลักความเสมอภาค เสรีภาพ และภราดรภาพ และการออกคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองสะท้อนถึงหลักความเป็นอิสระ ความเท่าเทียมกัน การจำกัดเสรีภาพในกรณีที่อาจกระทบสิทธิของผู้อื่น การรับรองสิทธิต่างๆ ที่ประชาชนพึงได้รับเพื่อให้เกิดเสรีภาพ ความปลอดภัยและปลอดภัยจากการถูกข่มเหง

สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

สำหรับในประเทศไทย หลักสิทธิมนุษยชนมีพัฒนาการมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา จนมาถึงรัตนโกสินทร์ และมีการกำหนดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับที่สอง (พ.ศ. ๒๔๙๒) ส่วนหลักมนุษยชนได้ถูกบัญญัติอย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ ซึ่งรองรับสิทธิ เสรีภาพ และสิทธิมนุษยชน รวมทั้งกลไกในการให้ความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแก่ประชาชนหลายกลไก เช่น ศาลปกครอง ศาลรัฐธรรมนูญ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เป็นต้น^๖ โดยในปัจจุบัน บทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ ก็ยังคงมีบทที่ว่าด้วยความคุ้มครอง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลในมาตรา ๔ ดังนี้

“มาตรา ๔ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง

“ปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน”

นอกจากนี้ ยังมีบทบัญญัติสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ในหมวด ๓ มาตรา ๒๕ ถึง ๔๙ และบทบัญญัติเรื่องคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติใน ส่วนที่ ๖ มาตรา ๒๔๖ ถึง ๒๔๗ ด้วย

ความหมายของสิทธิมนุษยชน

ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights : UDHR) ระบุไว้ว่าบุคคลชอบที่จะมีสิทธิและเสรีภาพตามที่ระบุไว้ในปฏิญญานี้ โดยไม่มีการจำแนกความแตกต่างของเชื้อชาติ สีผิว เพศสภาพ ภาษา ศาสนา การเมือง หรืออื่นใด หมายรวมถึง สิทธิขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนได้รับอย่างเสมอภาคเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างสันติสุข มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของ

^๖ นพนิติ สุริยะ, สิทธิมนุษยชน:แนวคิดและการคุ้มครอง, พิมพ์ครั้งที่ (-), วิญญูชน, กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๙, หน้า ๑๖-๑๗

บุคคลที่สมควรได้รับการคุ้มครองตามหลักของกฎหมายหรือรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดแห่งรัฐ

ในทางวิชาการได้มีความพยายามในการอธิบายคำปรารภของปฎิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน^๗ ที่ว่า “โดยที่การยอมรับนับถือเกียรติศักดิ์ประจำตัว และสิทธิเท่าเทียมกัน และโอนมิได้ของบรรดาสมาชิกทั้งหลายแห่งครอบครัวมนุษยชนเป็นหลักการพื้นฐานแห่งอิสรภาพ ความยุติธรรมและสันติภาพโลก” โดยสิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิประจำตัวของมนุษย์ทุกคน เพราะมนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรี มีเกียรติศักดิ์ประจำตัว สิทธิมนุษยชนไม่สามารถโอนแก่กันได้ แต่นักปฏิบัติสิทธิมนุษยชนให้คำอธิบายว่า สิทธิมนุษยชน คือ สิ่งจำเป็นสำหรับคนทุกคนที่ต้องได้รับในฐานะที่เป็นคน เพื่อทำให้คน ๆ นั้นมีชีวิตอยู่รอดได้และมีการพัฒนา สิทธิมนุษยชนจึงมี ๒ ระดับ ดังนี้

๑. ระดับแรก คือ สิทธิที่ติดตัวทุกคนมาแต่เกิด ไม่สามารถถ่ายโอนให้แก่กันได้ อยู่เหนือกฎหมายและอำนาจใดๆ ของรัฐทุกรัฐ สิทธิเหล่านี้ได้แก่ สิทธิในชีวิต ห้ามฆ่าหรือทำร้ายต่อชีวิต ห้ามการค้ามนุษย์ ห้ามทรมานอย่างโหดร้าย คนทุกคนมีสิทธิในความเชื่อ มโนธรรมหรือลัทธิทางศาสนา ทางการเมือง มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและแสดงออก หรือการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น สิทธิมนุษยชนเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องมีกฎหมายมารองรับ สิทธิเหล่านี้ก็ดำรงอยู่ซึ่งอย่างน้อยอยู่ในมโนธรรม สำนึกถึงบาปบุญคุณโทษที่อยู่ในตัวของแต่ละคน เช่น แม้ไม่มีกฎหมายบัญญัติว่าการฆ่าคนเป็นความผิดตามกฎหมาย แต่คนทุกคนมีสำนึกรู้ได้เองว่าการฆ่าคนนั้นเป็นสิ่งต้องห้าม เป็นบาปในทางศาสนา เป็นต้น

๒. ระดับที่สองเป็นสิทธิที่ต้องได้รับการรับรองในรูปของกฎหมายหรือต้องได้รับการคุ้มครองโดยรัฐบาล ได้แก่ การได้รับสัญชาติ การมีงานทำ การได้รับความคุ้มครองแรงงานเสมอภาพของหญิงชาย สิทธิของเด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และคนพิการ การได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานการประกันการว่างงาน การได้รับบริการทางด้านสาธารณสุข การสามารถแสดงออกทางด้านวัฒนธรรมอย่างอิสระ สามารถได้รับความเพลิดเพลินจากศิลปะ วัฒนธรรมในกลุ่มของตน เป็นต้น ทั้งนี้ สิทธิมนุษยชนในระดับที่สองนี้ต้องเขียนรับรองไว้ในกฎหมายหรือรัฐธรรมนูญหรือแนวนโยบายพื้นฐานของรัฐของแต่ละประเทศ เพื่อเป็นหลักประกันว่าคนทุกคนที่อยู่ในรัฐ นั้นจะได้รับความคุ้มครองชีวิตความเป็นอยู่ ให้มีความเหมาะสมแก่ความเป็นมนุษย์

เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์ ได้ให้ความหมายของคำว่า สิทธิมนุษยชน หมายถึง สิทธิขั้นพื้นฐานที่ทุกคนพึงมีโดยเสมอภาคกัน เพื่อการดำรงชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรีมีโอกาสเท่า

^๗ เอกนิติ นิติทัณฑ์ประภาศ, การกำหนดคุณสมบัติของบุคลากรของรัฐวิสาหกิจภายใต้หลักสิทธิมนุษยชนผู้มีสิทธิมนุษยชน, สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, หน้า ๓๓-๔

เทียมกันในการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่และสร้างสรรค์ ดังนั้น จึงเป็นสิทธิที่ได้มาพร้อมกับการเกิดและเป็นสิทธิติดตัวบุคคลนั้นตลอดไปไม่ว่าจะอยู่ในเขตปกครองใด หรือเชื้อชาติ ภาษา ศาสนาใดๆ สิทธิมนุษยชนจึงเป็นแนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์ที่ว่ามีมนุษย์นั้นมีสิทธิหรือสถานะสากล ซึ่งไม่ขึ้นอยู่กับขอบเขตของกฎหมาย หรือปัจจัยอื่นใด เช่น เชื้อชาติ หรือสัญชาติ ตัวอย่างเช่น สิทธิในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน ครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง ตลอดจนความเป็นอยู่ส่วนตัว เสรีภาพในการนับถือศาสนา และเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น สิ่งเหล่านี้คือตัวอย่างของสิทธิมนุษยชน^๕

จากตัวอย่างความหมายของหลักสิทธิมนุษยชนที่หยิบยกมาข้างต้นนั้น สรุปได้ว่า หลักสิทธิมนุษยชนสิทธิเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ทุกคนพึงมีโดยเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ซึ่งได้มาตั้งแต่เกิดและติดตัวไปตลอดไม่ว่าจะอยู่ที่ใด เชื้อชาติ สีผิว ศาสนาใด เพื่อการดำรงชีวิต การเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพ การปกป้องตนเอง การมีสิทธิเสรีภาพและเสมอภาคภายใต้ความคุ้มครองของกฎหมาย

หลักการและประเภทของสิทธิมนุษยชน

หลักการพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน ๖ ประการ ได้แก่

๑. ทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) เป็นสิทธิอันชอบธรรมที่ติดตัวทุกคนตามธรรมชาติมาตั้งแต่เกิด (National Rights)

๒. คนทุกคนมีความเสมอภาคและห้ามการเลือกปฏิบัติ (Equality and non-discrimination)

๓. สิทธิมนุษยชนเป็นของคนทุกคนโดยไม่เลือกเชื้อชาติ ศาสนา เพศ อายุ อาชีพ สถานะทาง

เศรษฐกิจหรือสังคม สุขภาพ และความคิดเห็นด้านต่างๆ (Universality)

๔. สิทธิมนุษยชน เป็น องค์กรวม แยกเป็น ส่วน ๆ ไม่ได้ และพึ่งพิงกัน (Indivisibility & Interdependently)

๕. การมีส่วนร่วมและการเป็นส่วนหนึ่งของสิทธินั้น (Participation & Inclusion) หมายความว่าประชาชนแต่ละคน หรือกลุ่มประชาชนหรือประชาสังคมย่อมมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการเข้าถึง และได้รับประโยชน์จากสิทธิพลเมือง การเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

๖. ตรวจสอบได้และใช้หลักนิติธรรม (Accountability & the Rule of Law)

^๕ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชนว่าด้วยรัฐ รัฐธรรมนูญ และกฎหมาย, พิมพ์ครั้งที่ ๘, วิทยาลัยนุชนานาชาติ, กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๙, หน้า ๑๘๘

สิทธิมนุษยชนที่ได้รับการรับรองทั่วโลก ว่าเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อมนุษย์นั้น สามารถจำแนกได้ครอบคลุมสิทธิ ๕ ประเภท^๙ ได้แก่

๑) สิทธิพลเมือง ได้แก่ สิทธิในชีวิตและร่างกาย เสรีภาพและความมั่นคงในชีวิต ไม่ถูกทรมานไม่ถูกทำร้ายหรือฆ่า สิทธิในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ สิทธิในความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมาย สิทธิที่จะได้รับการปกป้องจากการจับกุมหรือคุมขังโดยมิชอบ สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีในศาลอย่างยุติธรรม โดยผู้พิพากษาที่มีอิสระ สิทธิในการได้รับสัญชาติ เสรีภาพของศาสนิกชนในการเชื่อถือและปฏิบัติตามความเชื่อถือ

๒) สิทธิทางการเมือง ได้แก่ สิทธิในการเลือกวิถีชีวิตของตนเองทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและ การแสดงออก สิทธิการมีส่วนร่วมกับรัฐในการดำเนินกิจการที่เป็นประโยชน์สาธารณะ เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ เสรีภาพในการรวมกลุ่ม สิทธิในการเลือกตั้งอย่างเสรี

๓) สิทธิทางเศรษฐกิจ ได้แก่ สิทธิในการมีงานทำ ได้เลือกงานอย่างอิสระและได้รับค่าจ้าง อย่างเป็นธรรม สิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน การได้รับมาตรฐานการครองชีพอย่างพอเพียง

๔) สิทธิทางสังคม ได้แก่ สิทธิในการได้รับการศึกษา สิทธิในการได้รับหลักประกันด้านสุขภาพ แม่และเด็กต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษ ได้รับการพัฒนาบุคลิกภาพอย่างเต็มที่ ได้รับความมั่นคงทางสังคม มีเสรีภาพในการเลือกคู่ครองและสร้างครอบครัว

๕) สิทธิทางวัฒนธรรม ได้แก่ การมีเสรีภาพในการใช้ภาษาหรือสื่อความหมายในภาษาท้องถิ่นตน มีเสรีภาพในการแต่งกายตามวัฒนธรรม การปฏิบัติกิจตามวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นของตน การปฏิบัติตามความเชื่อทางศาสนา การพักผ่อนหย่อนใจด้าน การแสดงศิลปะ วัฒนธรรม บันเทิงได้โดยไม่มีใครมาบังคับ

สิทธิมนุษยชนกับการประกอบธุรกิจ

ตามหลักจารีตประเพณีของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน รัฐคือผู้รับผิดชอบต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนสนธิ สัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ยังกำหนดพันธกรณีที่ผูกพันรัฐซึ่งให้สัตยาบัน ต้องเคารพ คุ้มครอง และทำให้สิทธิมนุษยชนของประชาชนเป็นจริง

^๙ กองส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพกระทรวงยุติธรรม, สิทธิมนุษยชน สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ สนธิสัญญาหลักระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยภาคี, http://www.rlpd.go.th/rlpdnew/images/rlpd_1/HRC/nhr.pdf, [๓ มิถุนายน ๒๕๖๐]

อย่างไรก็ตาม นอกจากรัฐแล้ว กิจการหรือองค์กรธุรกิจหรือแม้กระทั่งผู้ประกอบการรายย่อย ซึ่งเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมย่อมมีหน้าที่เคารพและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเช่นเดียวกัน เนื่องจากเป็นผู้ทำการค้า มีความสัมพันธ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และการดำเนินกิจการบางประเภทอาจมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือชุมชนรอบข้าง องค์กรธุรกิจจึงถูกคาดหวังให้แสดงความรับผิดชอบต่อสังคม ชุมชนและสิ่งแวดล้อมด้วยความเคารพในคุณค่าของมนุษย์และหลักสิทธิมนุษยชนด้วย

ดังนั้น องค์กรธุรกิจต่างๆ จึงให้ความใส่ใจในเรื่องดังกล่าวโดยแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility หรือ CSR) ซึ่งหมายถึง การประกอบกิจการด้วยความดูแลใส่ใจต่อผู้มีส่วนได้เสีย (ได้แก่ พนักงาน ชุมชน สังคมบริเวณที่กิจการตั้งอยู่ รัฐบาล ลูกค้า ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจการ) เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ ตลอดจนมีธรรมาภิบาลเป็นเครื่องกำกับให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เป็นไปด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต โปร่งใสและยุติธรรม มีความตระหนักถึงผลกระทบทางลบต่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมโดยพร้อมจะแก้ไขเพื่อลดผลกระทบดังกล่าว กับการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาบูรณาการให้เกิดการดำเนินกิจการเป็นการสร้างความสำเร็จและประโยชน์สุข อีกทั้งเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทุกเวทีการค้า ซึ่งจะเป็นผลดีต่อความยั่งยืนของกิจการ ผู้มีส่วนได้เสีย เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง^{๑๐}

ในรายงานฉบับนี้ ผู้เขียนขอยกตัวอย่าง บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ซึ่งเป็นบริษัทมหาชนจำกัดที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ดำเนินกิจการทางด้านพลังงาน ซึ่ง ปตท. ได้ให้ความสำคัญของผู้มีส่วนได้เสียทุกภาคส่วน โดย ปตท. ได้ยึดหลักปฏิบัติตามหลักการด้านสิทธิมนุษยชนที่ระบุไว้ในกฎหมายและที่เป็นมาตรฐานในระดับสากล เช่น United Nations Universal Declaration of Human Rights (UNUDHR)

ด้านกรรมการ

กรรมการในฐานะตัวแทนของผู้ถือหุ้นซึ่งเป็นผู้ลงทุนของบริษัทมีหน้าที่ในการดำเนินการบริหารจัดการ กำกับดูแลและกำหนดทิศทางการดำเนินธุรกิจของบริษัทให้ เป็นไปตามนโยบายของผู้ถือหุ้นและกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการติดตามการ ดำเนินการของฝ่ายจัดการแทนผู้ถือหุ้น โดยกรรมการจะต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ใช้ความระมัดระวังในการตัดสินใจ บริหารจัดการด้วยหลักธรรมาภิบาลเพื่อ ประโยชน์ของบริษัท และผู้มีส่วนได้เสียทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับบริษัท เช่น การกำหนด

^{๑๐} คณะกรรมการกลุ่มความร่วมมือทางวิชาการเพื่อพัฒนามาตรฐานการเรียนการสอนและการวิจัยด้านบริหารธุรกิจแห่งประเทศไทย (สถาบันธุรกิจเพื่อสังคม ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย), แนวทางความรับผิดชอบต่อสังคมต่อกิจการ, https://www.set.or.th/sustainable_dev/th/sr/publication/files/corporate_social_responsibility.pdf
[๘ มิถุนายน ๒๕๖๐]

นโยบายที่ใช้ในองค์กรที่มีการให้สิทธิอย่างเท่าเทียมกันในแต่ละภาคส่วน การแต่งตั้งโยกย้ายผู้บริหารดำเนินการด้วยความสุจริต โปร่งใสและตรวจสอบได้

ด้านผู้บริหาร

ผู้บริหารเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อองค์กรและเป็นผู้ผลักดันให้บริษัทสามารถดำเนินการธุรกิจได้อย่างเติบโตและแข็งแกร่ง ดังนั้น ผู้บริหารที่ดี ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพจะมีคุณลักษณะที่เป็นแบบอย่างที่ดี (Role Model) ให้กับเพื่อนพนักงาน ลูกน้อง และสะท้อนภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กร นอกจากนี้ ผู้บริหารที่ดีย่อมเปิดใจรับฟังความคิดเห็นหรือคำติชมของลูกน้องเพื่อนำไปต่อยอด สร้างสรรค์สิ่งใหม่ พัฒนา แก้ไขหรือปรับปรุงตนเองให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อการบริหารงานให้กับองค์กรอีกด้วย

ด้านพนักงาน

การให้ความสำคัญกับพนักงานในฐานะที่เป็นฟันเฟืองขับเคลื่อนองค์กรนั้น ปตท. ได้ให้ความสำคัญและความเท่าเทียมต่อบุคคลทุกคน เริ่มตั้งแต่การรับสมัครงานซึ่งกำหนดวุฒิการศึกษาตามความจำเป็นและเหมาะสมของลักษณะงาน เช่น สายงานที่ต้องดำเนินงานโดยผู้มีความรู้ที่เป็นวิชาชีพเฉพาะทาง เช่น งานช่าง งานเครื่องกล จะเปิดรับสมัครผู้ที่มีความรู้ความสามารถด้านงานช่าง งานเครื่องจักรกลตั้งแต่ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประกาศนียบัตรชั้นสูง ปริญญาตรี ส่วนพนักงานที่ทำงานในระดับผู้ควบคุมงานหรืออยู่ประจำสำนักงาน จะเปิดรับสมัครผู้ที่มีวุฒิปริญญาโทขึ้นไป ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นผู้สมัครกลุ่มใด ปตท. ก็ไม่ได้กำหนดว่าต้องมีวุฒิการศึกษาจากมหาวิทยาลัยแห่งใดแห่งหนึ่งเป็นการเฉพาะเจาะจง ตลอดจนกระบวนการการทดสอบข้อเขียนและสอบสัมภาษณ์เพื่อเข้าทำงานเป็นไปอย่างชัดเจนและเปิดเผย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการคัดเลือกบุคคลเข้าทำงานเป็นไปอย่างเท่าเทียม ไม่มีการแบ่งแยกชนชั้น

นอกจากนี้ ปตท. ยังจัดให้มีการพัฒนาศักยภาพของพนักงาน การฝึกอบรมความรู้เพิ่มเติมทั้งในและนอกสถานที่ตลอดเวลาไม่ว่าจะเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับธุรกิจหรือการพัฒนาด้านอารมณ์ จิตใจ เป็นต้น

ในด้านการแสดงสิทธิเสรีภาพของพนักงาน พนักงานมีสิทธิในการรวมตัวกันเป็นสมาคม สหภาพแรงงาน เพื่อให้พนักงานมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการดำเนินงานที่สำคัญขององค์กรได้

ด้านผู้ถือหุ้น

ผู้ถือหุ้นซึ่งเป็นผู้มีส่วนเป็นเจ้าของบริษัทย่อมมีสิทธิมีเสียงในการบริหารจัดการของบริษัทเพื่อให้บริษัทดำเนินธุรกิจได้อย่างราบรื่น เช่น ผู้ถือหุ้นแต่ละรายไม่ว่าจะถือจำนวนกี่หุ้นจะมีคะแนนเสียงเท่ากับจำนวนหุ้นที่ตนถือ ซึ่งผู้ถือหุ้นมีสิทธิที่จะใช้คะแนนเสียงที่มีอยู่

ทั้งหมดเลือกตั้งบุคคลคนเดียวหรือหลายคนเป็นกรรมการก็ได้ (ตามข้อ ๓๗ (๑) และ (๒) แห่งข้อบังคับของ ปตท.) ผู้ถือหุ้นมีสิทธิเสนอชื่อกรรมการอิสระก่อนการจัดประชุมสามัญประจำปี มีสิทธิในการแสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำต่างๆ และอภิปรายในที่ประชุมผู้ถือหุ้นได้ และบริษัทมีการทำรายงานการประชุมโดยบันทึกข้อมูลสำคัญ เช่น การลงคะแนนเสียง ประเด็นข้อซักถาม โดยจัดทำและเผยแพร่ภายในระยะเวลาอันควร ตลอดจนการร้องขอข้อมูลของบริษัทได้ตามที่กำหนดไว้ในระเบียบและข้อกำหนดของบริษัท ซึ่งการให้ข้อมูลแก่ผู้ถือหุ้นอย่างเพียงพอและถูกต้อง

ด้านลูกค้า

ลูกค้าเป็นผู้มีส่วนได้เสียที่มีบทบาทต่อการดำเนินธุรกิจ บริษัทต้องเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าและผลิตภัณฑ์อย่างเพียงพอ และเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจ การกำหนดราคาราคาสินค้าและผลิตภัณฑ์อย่างเป็นธรรมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ตลอดจนการเปิดช่องทางให้ผู้บริโภคได้ร้องเรียน แจ้งปัญหา หรือให้คำแนะนำเกี่ยวกับสินค้าและผลิตภัณฑ์ในหลากหลายช่องทาง เช่น โทรศัพท์หมายเลข ๑๓๕๖ ทางอีเมล ทางเฟซบุ๊ก เป็นต้น เพื่อที่บริษัทจะได้นำไปปรับปรุงและพัฒนาต่อไป

ด้านสังคมและชุมชน

การส่งเสริมการศึกษา

การยกระดับและพัฒนาคุณภาพด้านการศึกษาแก่เยาวชน โดยการจัดตั้งโรงเรียนกำเนิดวิทย์ เพื่อพัฒนาให้เยาวชนที่มีความสนใจด้านวิทยาศาสตร์พัฒนาเป็นนักวิจัย นักประดิษฐ์ และนักนวัตกรรมชั้นนำของประเทศในอนาคต ตลอดจนการฝึกฝนให้ทำงานร่วมและแข่งขันกับนานาชาติได้ และยังเป็นการสร้างสังคมผู้ผลิตที่มีมูลค่าเพิ่มมากขึ้น สังคมแห่งภูมิปัญญา สังคมแห่งการเรียนรู้ สังคมแห่งคุณภาพและแข่งขันได้ และสังคมที่ยั่งยืนพอเพียง และมีความสมานฉันท์เอื้ออาทรต่อกันโดยการคัดเลือกบุคคลเข้าศึกษา ได้เปิดโอกาสให้บุคคลจากทั่วประเทศที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดสมัครสอบคัดเลือกได้ โดยไม่มีการกำหนดว่าต้องมีวุฒิการศึกษาจากสถานศึกษาใด อาศัยอยู่ในท้องถิ่นตำบลใด ซึ่งที่ผ่านมาในการสอบคัดเลือกแต่ละรุ่นมีผู้สมัครประมาณ ๘,๐๐๐ -๙,๐๐๐ คน และคัดเลือกเข้าเรียนประมาณ ๘๐ คน

การพัฒนาอาชีพ

- ให้การส่งเสริมแก่ชุมชนในการปลูกและขยายผลการใช้ประโยชน์จากหญ้าแฝก พัฒนาผลิตภัณฑ์จากใบหญ้าแฝก สร้างเสริมรายได้และพัฒนาเป็นวิสาหกิจชุมชน ส่งสินค้าจำหน่ายภายใต้ตราสินค้า “ภัทรพัฒน์” ของมูลนิธิชัยพัฒนา
- การให้โอกาสแก่ผู้พิการในการหาเลี้ยงชีพ โดยการจ้างเหมาบริการผู้พิการตามมาตรา ๓๕ แทนการส่งเงินเข้ากองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการตามมาตรา

๓๔ ของพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ซึ่ง ปตท. เป็นรัฐวิสาหกิจ รายแรกๆ ที่ดำเนินโครงการนี้

การพัฒนาชุมชน

โครงการรักษป่า สร้างคน ๘๔ ตำบล วิถีพอเพียง ใน ๘๗ ตำบล ๘๘๘ หมู่บ้าน และครัวเรือนอาสา กว่า ๘,๐๐๐ ครัวเรือน เป็นโครงการที่ส่งเสริมการสร้างชุมชน โดยให้มีการวิเคราะห์ตนเอง ชุมชน สังคม การคำนึงถึงส่วนรวม สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เช่น การจัดให้ทำบัญชีครัวเรือน วิเคราะห์เศรษฐกิจของชุมชน การพัฒนาทักษะอาชีพที่มีความถนัด การสร้างระบบการบริหารจัดการ การส่งเสริมให้มีระบบธรรมาภิบาลที่ดีในชุมชน การสร้างผู้นำ เสริมสร้างวัฒนธรรม การจัดการความรู้ การส่งเสริมให้ใช้ทรัพยากรพลังงานอย่างมีคุณค่า เป็นต้น ซึ่งโครงการนี้เป็นโครงการที่เปิดโอกาสให้ชุมชนได้แสดงศักยภาพ ความสามารถ อย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่ได้กำหนดว่าต้องเป็นชุมชนจากภูมิภาคใดของประเทศ อันสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของสิทธิมนุษยชน ซึ่งส่งผลให้ครัวเรือนต่าง ๆ พัฒนาเป็นชุมชนและสังคมที่ยั่งยืน และเป็นผลดีต่อประเทศไทยในระยะยาวสืบไป

สรุป

มนุษย์ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพตามกฎหมายธรรมชาติและกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษร นอกจากนี้การคุ้มครองสิทธิต่างๆ ในสังคมอาจไม่ได้เกิดจากหน้าที่ของรัฐบาลเพียงฝ่ายเดียว การดำเนินเริ่มจากองค์กรธุรกิจ ภาคเอกชนต่างๆ หรือการให้ความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชนในการจัดทำโครงการที่แสดงความรับผิดชอบต่อสังคม หรือ CSR ต่อสังคม ชุมชน สิ่งแวดล้อม พนักงาน ตลอดจนผู้มีส่วนได้เสีย โดยการเริ่มจากการบริหารจัดการภายใน การให้ความคุ้มครองในด้านต่างๆ แก่พนักงาน ต่อยอดไปยังชุมชน สังคม สิ่งแวดล้อม เช่น การสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง การส่งเสริมคุณภาพชีวิต การสร้างอาชีพให้คนมีความสามารถในการหารายได้ การให้การศึกษาก่อนการดูแลสิ่งแวดล้อม ซึ่งการสร้างจากจุดเล็ก ๆ จะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยิ่งใหญ่เป็นผลดีต่อสังคม ชุมชน ประเทศ ลดความเหลื่อมล้ำในสังคม สร้างความเท่าเทียม เปิดโอกาสในการแสดงความคิดเห็น อันสอดคล้องกับสิทธิมนุษยชนที่ทุกคนพึงมี และในแง่ขององค์กรธุรกิจที่มีส่วนร่วมในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือสังคม ชุมชนในด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนั้น ยังเป็นการส่งเสริมให้องค์กรธุรกิจดำเนินกิจการได้อย่างยั่งยืนสืบไป

บรรณานุกรม

หนังสือและบทความ

เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชนว่าด้วยรัฐ รัฐธรรมนูญ และกฎหมาย, พิมพ์ครั้งที่ ๘, วิญญูชน, กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๙

นพนธิ สุริยะ, สิทธิมนุษยชน:แนวคิดและการคุ้มครอง, พิมพ์ครั้งที่ (-), วิญญูชน, กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๙

เอกนิติ นิติทัณฑ์ประภาศ, การกำหนดคุณสมบัติของบุคลากรของรัฐวิสาหกิจ ภายใต้หลักสิทธิมนุษยชนคู่มือสิทธิมนุษยชน, สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, ๒๕๕๙

เว็บไซต์

_____, บทที่ ๑ การปฏิวัติฝรั่งเศส ปี ค.ศ. ๑๗๘๙, <http://e-book.ram.edu/e-book/h/H1๓๕๒/h1๓๕๒-๑.pdf>, [๒๙ พฤษภาคม ๒๕๖๐]

กองส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพกระทรวงยุติธรรม, สิทธิมนุษยชน สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ สนธิสัญญาหลักระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยภาคี,

http://www.rlpd.go.th/rlpdnew/images/rlpd_๑/HRC/nhr.pdf, [๓ มิถุนายน ๒๕๖๐]

คณะกรรมการกลุ่มความร่วมมือทางวิชาการเพื่อพัฒนามาตรฐานการเรียนการสอนและการวิจัยด้านบริหารธุรกิจแห่งประเทศไทย (สถาบันธุรกิจเพื่อสังคม ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย), แนวทางความรับผิดชอบต่อสังคมต่อกิจการ, https://www.set.or.th/sustainable_dev/th/sr/publication/files/corporate_social_responsibility.pdf, [๘ มิถุนายน ๒๕๖๐]

บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน), http://www.๘๔tambonsforking.com/th/sufficient_background.aspx, [๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๐]